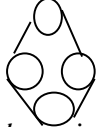

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: VAVAKOSO LOTU RARABA...**

Okotova 28, 2018: Na Siga ni Turaga ni Penitiko 22 [Pentecost 22]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka. Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

1. Ena macawa oqo Okotova 28, 2018 eda goleva kina na:

A. Jope 42:1-6, 10-17: Oqo nai otioti ni lesoni me baleti Jope; e dua nai vola e dodonu meda wilika taucoko na kena wase ka kila vinaka nai talanoa e no kina kei na kenai balebale ena noda bula. *O cei ea vola? E nanumi ni dua vei iratou oqo: ko Jope, se ko Mosese, se ko Solomoni, se ko Ilaiu [32:2]. Ena Isikeli 14: 14 kei 20, ea cavuti Noa, Taniela kei Jope ena vuku ni gauna dredre e ratou a donumaka; kei na Jemesa 5:11, ea tukuni Jope ena nona vosota vakadede. E rairai ea volai ena 2000-1800 BC/BCE, mai na vanua ko Usi ena tokalau kei Palesitaina voleka ki Tamasiko kei na uciwai na Euferetisi. Ea nanumi ni oqo nai matai ni vola ea volai ni bera nai Vakatekivu, baleta ni vakaraitaki kina na cakacaka nei Setani ni bera na nodrau cala ko Ivi kei Atama. Dina ga ni sega ni tukuni e dua nai tukutuku baleta na Lako Yani, ia e kunei ena loma ni vola na draki ni bula ena gauna nei Eparaama ka vakayagataki kina na yaca ni Kalou 'Yahweh,' me vaka na Lako Yani ena gauna nei Mosese. Ai matai ni vola me volai ea vakayagataka na veimataqali serekali, matua vosa kei nai vakarau ni volavola ka dredre meda raica ena dua nai vola mai ki muri me tautauvata kaya. E sinai ena vosa vuku, ia sa talei ni vagolet na 'vuku' ki na veika me baleta na Kalou ko 'Yahweh' [Jiova]. E no kina na vuku, ka tarogi kina na taro bibi oqo, me vaka ea tarogi ena veigauna sa oti kei na gauna oqo: 1. A cava nai naki ni noda tiko e vuravura? [Why are we here?]. 2. A cava nai naki ni bula? [What is life about? or What is life's purpose?]. Na veivakasama bibi e nai vola oqo: 1. Na Rarawa; 2. Na vere, eke nei Setani; 3. Na vinaka ni Kalou; 4. Na yalo se nai tovo dokadoka; 5. Na vakabauta. **Nai naki ni vola:** Me vakaraitaka na Nona kaukauwa kei na Nona veiliutaki na Kalou kei nai balebale ni Vakabauta. E dua ga na taro levu ko ya, **'A cava mera vakararawataki kina na yalododonu?'** [Why do righteous/good people have to suffer?]. Sa vakaraitaka nai vola na veivakasama bibi eso ena bula nei Jope ka veibasai kei na watina, e dua e yalowai ka sega ni totaki Jope ena gauna ni nona leqa. Ia ko Jope e dua e yalododonu ka vinaka Vua na Kalou. E kunei kina na veivakasama cecere vakaoqo: 1. Dua ga na Kalou; 2. Na veiwakani ni tamata kei na vuravura e bulia na Kalou; 3. Kalou qaqa; 4. Na Kalou vinaka, dauveikauwaitaki ka dauloloma. Eda sa vakauqeti meda wilika kece na veiwase ni vola, ka meda raica kina na bibi ni rarawa nei Jope; dina ga ni ratou sasaga na nonai tokani me veileti kaya. Sa tovolea ko Jope me vakamacalataka na vu ni nona rarawa. Ia sa qai kaya ga ko Jope ni dredre vua na tamata me kila rawa na titobu ni Vuku ni Kalou [Wisdom of God], ia na Kalou ga e kila na Vuku vaka ko ya. E muri sa sega ni kila walega ko Jope na vu ni nona vakararawataki, ia sa dua ga na dina sa raica ka maroroya ko Jope, ka me sa noda talega: Ena via vaka oqo nai vakadewa ni 19:25-27: 'Niu sa kila sa bula tiko noqui Vakabula; ena tu talega e vuravura ena siga mai muri. E na vuca mai na yago oqo. Ia mai na yago oqo au na raica kina na Kalou, au na raici Koya koi au, au sa waraka ga na gauna vinaka ko ya.' 'I know that my Saviour lives and*

at the end he will stand on this earth. My flesh may be destroyed, yet from this body I will see God. Yes, I will see Him for myself and I long for that moment,' [19:25-27-CEV]. Oqo na veivakasama momona sa bolei kina na noda bula na tamata.

Jope 42:1-6:10-17: I. E nai vola taucoko eda raica kina na nodratou i gu nai tokani i Jope, kei ira era tiko voliti koya mera vakaraitaka vua ni sa tamata i valavalaca ka dodonu me tusanaki koya Vua na Kalou. Dina ga ni a tusanaki koya ko Jope, sega ni baleta na nodratou tukuna vua me vakatutusa, ia ea vakatutusa ga ni kila e sega ni dodonu eso na vosa ea cavuta Vua na Kalou, ko ya ena nona vakataroga tiko na lewa kei nai naki ni Kalou vua. Eda sa yacova mai oqo na delana cecere ni bula nei Jope. *Ena uasivi meda dikeva yadudua mada na veitikina oqo mai na 1-6, me baleta na nodrau veivosaki ko Jope kei na Kalou.* Eda kurabui ni tekivutaka ko Jope na nona vosa ka kaya kina ni sa qai mai vakadinadinataka na titobu ni veika sa cakava na Kalou, me vaka ni a sega sara ni bau raica se kila rawa e liu, [raica na vakasama ni Kalou ena wase 38]. Sa ia tikoga ko Jope ena nona vakacerecereya na Kalou Levu ka Tawa yalani oqo. Dina ga nida duavata kei Jope ena nona rarawa [suffering], kei na nona a gadreva me bau rogoci koya na Kalou [wase 23]. Ia sa veivakadeitaki na bula nei Jope, me vaka ni lailai sara, se qiqo, se vovodea, ka yalani na veika e kila me baleta na Kalou. Sa qai rai na matai Jope, ka vakaraitaka ni sa dodonu ga ka dina na Kalou. Sa kenai balebale oqo na veika eda sa raica ka vulica mai na bula nei Jope me vaka eda a wilika mai ena nonai vola me vaka: na kautani ni nonai yau, na nodratou kautani na luvena, na mate ca a tauvi koya, na veivakalolomataki, na rarawa levu kei na veika dredre e tara na nona bula. Sa raica tiko ka kila vinaka na Kalou; sa kenai balebale ga ni sigalevu tutu ena mata ni Kalou na veika kece sara e yaco ena bula nei Jope, e sega sara ni dua na ka e vunitaki vua na Kalou. [Vakasamataka na tikina oqo ka ilova kina na nomu bula]. Ea vakayacora na Kalou na veika oqo me baleta na Nonai naki vuni ki na bula nei Jope, ia ea sega ni bau vakaraitaka vua e liu. [Eda kila ga ni rau veitalanoataka na Kalou kei Setani...koi rau ga erau kila, eda sa mai kila ena noda wilika nai vola nei Jope, ia ea sega ni bau kila ko Jope]. Sa voqa eke na vosa nei Josefa vei iratou na tuakana kei na tacina, “A sa talai au na Kalou me’u liutaki kemudou, me maroroï na nomudou kawa e vuravura, ka me vakabulai kemudou ena veivakabulai levu...” [Vakatekivu 45:7]. Sa dua na leseni talei meda vulica tikoga na tamata meda kila kina nai naki ni Kalou ena noda dui bula. Ni dauyaco mai na gauna vinaka, se na gauna dredre, sa dodonu meda kila nida bula tikoga ena Nona vuravura na Kalou ka sa tu kina na Nonai naki me baleti keda yadua. **II.** Ena tikina e 7-9, sa dusia ni sa raica na Kalou na nona sa qai kila rawa ko Jope na veika va-Kalou (na vuku kei na lewa ni Kalou) me baleta na veika e tara na nona bula; ka sa rekitaki Jope na Kalou

ena veika vou sa qai raica rawa. Sa taleitaki koya na Kalou ka vakabekabei koya, ka lesi koya me “*bêtetaka*” na nodratou vakatutusa na lewe tolu na wekana me vaka ni a cudruvi iratou na Kalou baleta na nodratou vosa ni veitemaki vei Jope. Na nodratou i soro kama eratou a vakacabori ena matai Jope, sa ciqoma na Kalou ka vosoti iratou. III. Ni sa torova ka via yacova yani ko Jope na Nonai vakatagedegede na Kalou [God’s standard], ea yaco e dua na ka veivakurabuitaki levu, se e dua na cakamana levu: ko ya ni sa vakalesui tale vua na nona vakalougatataki, ea vakaruataki, [Jope 1:1ff cf 42:10-17]. Sa vakanadakuya na Kalou kei Jope na gauna dredre kei na gauna ni rarawa, ka sa vakalesui tale vei Jope na bula vinaka kei na sautu, ia na bula vakaibalebale levu sara [raica na Joni 10:10]. Sa yaco dina mai na gauna vaKalou. V. Sa dua na bolebole levu vei keda na veivakalougatataki sa yaco vei Jope, meda kerea na Yalo Tabu me vukei keda me noda talega na Nnona veivakalougatataki na Kalou.

B: Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 1, raica na kenai vakamacala e cake. Sa buli keda na Kalou ka bulia na veika kece ni sa vinaka. Dina ga ni sa lutu na tamata, sa tekivu talega na nona cakacaka na Kalou me veivueti ka veivakabulai baleta ga ni sa lomani keda. 6. Na Same 34 mai nai Wasewase*

I ni Same 1-41 Sa salavata kei na vakasama ni Vakatekivu sa baleta nona veibuli, nai valavalacani tamata kei nai tekivu ni nona veivueti ka veivakabulai na Kalou kei na muri ni nona Vosa.

Same 34:1-8, 19-22: I. Sa dau vakatokai na Same vakaoqo me ‘acrostic’ ko ya e tekivu ena matanivola vakaIperiu na veiyatuvosa: aleph, beth, gimel... me vaka na ABC...ka kenai naki levu ga meda vakananuma ka vakadeitaka na totoka ni Kalou kei na veika e vakayacora. Se sa vakadeitaka ga na ABC, se na taucoko sara ni loloma ni Kalou, [completeness of God’s love and care]. II. Na I Samuela 21:10-15, oqo *nai* talanoa kei Tevita ena nona drotaki Saula na tui; kei Elimeleki na bête, kei na kena soli na madrai tabu; k a vaka kina na nodrau sota ko Tevita kei Akisi na tui Kaca. Nai vadi nei Tevita ko ya me rairai me vaka na lialia ena matana na tui, ka me rawa ni vakatalai koya tani na tui mai na nona matanitu. Sa dusia oqo edua na sala ga ni Nona veimaroroi na Kalou vua. Eda raica ga ena tikina e 1: *‘Au na vakavinavinaka vei Jiova [vakacaucautaka na Kalou ko Yawe-Yahweh] ena gauna kecega; ena tikotiko ga e gusuqu na vakamolimoli Vua’ [I will bless the Lord at all times; his praise will continually be in my mouth]. Ena veigauna ni nona veivakalougatataki kei na gauna ni nona rarawa sa dei tu ga na nona vakacaucautaka na Kalou [wilika na I Cesolonaika 5:18. Ko ya na nona vakacaucautaka se vakavinavinakataka na Kalou ena veigauna se veidraki ni bula kecega]. Sa dusia vei keda me sai vakarau ni noda bula ena veigauna kece e tara na noda bula na marau kei na leqa meda ia ga vei Jiova na noda vakacaucautaki Koya kei na noda vakavinavinaka Vua. III. Na Same oqo sa seretaka na veimaroroi ni Kalou kei na veika sa cakava me baleta na tamata, [4,6,7, 8, 9, 15, 22]. Ia, sa tu talega na veika meda cakava na tamata meda donu kina Vua na Kalou. [4,10; 6,17; 8; 7,9; 13; 14; 18; 22]. “*Au a vakasaqarai Jiova, ka sa rogoci au, ka sa vakabulai au mai na noqu rere kecega [4]. Ia ena sega na ka vinaka me yali vei ira era sa vakasaqarai Jiova, [10]. IV. Meda raica mada vakatabaki dua na tikina e 8, ‘Dou tovolea mada ka raica ni sa yalo vinaka ko Jiova. Sa kalougata na tamata sa vakararavi Vua.’ Sa kenai vakaraitaki vinaka na kena vakayagataki nai Vakayakavi ni Turaga, ka vakananumi kina na Nona rarawa kei na Nona qaqa ni tucake tale mai na mate. Ena noda kania na madrai ka gunuva na waini sa dusia ga na noda vakabauta, eda sa tovolea... ka tiloma nai solisoli me yaco me tiki ni noda bula ka solia vei keda na kaukauwa. Sa dina sara na vosa ni Same: ‘Dou tovolea mada...’ [..to taste and see that the Lord is good]. Sa noda kina na qaqa.**

C. Iperiu 7:23-28: *Nai vola vei ira na Iperiu, ia a rairai volai ni bera na 70 AD/ACE ka sega ni tukuni kina ni sa rusa na vale ni soro mai Jerusalemi ka dauvakayacori kina na vakacaboi soro. E kainaki ni a vola ko Paula, se ko Luke, se ko Panapasa, se ko Sailasa se ko Filipe, ia e so era raica ni vaka na vakasama matata ni marama, ka nanumi kina ni a vola ko Pirisila, kai tokani nei Timoci [Iperiu 13:23]. Nai VT vakaViti e volai kina ni vola ko Paula [Na FNV sa vakayagataka ga: 'Nai Vola vei ira na Iperiu'], ia sa matata ni sega ni koto kina nai vakarau ni volavola nei Paula ka tekivutaka kece nonai vola ena "Koi au ko Paula..." Sa dredre sara me kilai se o cei e vola? Eda sa duavata ga kei na qase ni lotu ko Origen mai Alekisadaria ni kaya, 'na Kalou ga e kila.' Nai vola oqo ea volai vei ira na Iperiu [Jiu] era sa lotu Vakarisito ka ra vakararawataki ena vuku ni nodra Vakabauta na Turaga ko Jisu Karisito. Sa rairai vei ira na Lotu VaKarisito Jiu mai Itali [Roma], raica na 13:24. Sai naki bibi ga ni vola me dusia ni vinaka cake, se uasivi cake ko Jisu mai nai vakarau makawa ni lotu se bula vakaIperiu [Jiu]. Sa taucoko, uasivi cake, mana, yaga na bula vata kei Jisu, kei na Nona cecere cake se vinaka cake ko Jisu mai na Agilosu [1:4-10-18]; uasivi cake mai na parofita [lesoni ena macawa oqo, rai ki ra], uasivi cake mai vei ira nai Liuliu [3:1-4:13]; e uasivi cake mai vei ira na Bête [4:14-7:28]; e Veiyalayalati Vinaka [Vou] e uasivi cake mai na Veiyalayalati Makawa [8:1-13]; e uasivi cake mai na vanua ni so-Kalou [9:1-10]; ko Koya sa bokoci nai valavalaca [9:11-10:18].*

Iperiu 7:23-28: I. Eda a raica ena macawa sa oti ni ko Jisu na Bête e na kawai Melikiseteki [Vakatekivu 14]. Ena kena tomani eke, sa dusia talega ni ko Jisu na Bête Levu ka sega ni yalani, se tarovi Koya rawa na mate me vakataki ira na vo ni bête. Ko Jisu sa bula tiko ka sa vakayacora tikoga na Nona cakacaka vakabete ka tawa mudu. Na Kalou ga sa solia Vua na kaukauwa me Bête Tawa Mudu. **II.** Ko Jisu ga Na Bête Tawa Mudu, oqo sa vakacabora vakadua ga, [sega ni cabori vakawasoma me vaka era vakayacora na bête ena lotu] na nodai madrali na tamatai valavala ca, ko ya ena Nona a vakacabori Koya ga, baleta ni sa tawa cala, sa mana tikoga kina nai soro oqo ka sa bokoci kina na noda cakacala kecega. Sa ia tikoga e daidai ko Jisu na Nona betetaki keda, matataki keda, ka masulaki keda Vua na Kalou na Tamada. **III.** Na tikina 28 ena vaka oqo na kenai vakadewa: 'Na Lawa sa lesi ira na bete ka tu na nodra malumalumu [i valavalaca], ia, na Kalou ga sa yalataka, e muria mai ena Lawa, me lesia na Luvena me noda Bete Levu. Ko Koya ga na Bete dodonu vakaoti se vinaka sara ka tawamudu.' Sa sega ni yaga se mana na vakacaboisoro mai vei ira na bete, sai Jisu ga ko Koya na Bete Levu ea sorovaki keda vakadua ga ka sega ni vakayacora tale me vaka ena tikina 27 ...ko Jisu sa ...'sa cakava ko Koya vakaduaga.' **IV.** Sa semati tikoga na vakasama mai nai VTM ka vakatautauvatataka tiko na Dauvolavola ni uasivi cake ga ko Jisu, ko Koya na Bete Levu ka uasivi mai na bête levu enai VTM.

D. Ai Vakamacala lekaleka me baleta nai vola se Kosipeli nei Marika: *O cei ko Marika? E tolu na yacana: Marika [Marcus] na yacana vakaLatini [Roma], Joni se Jone [Johannan- God has shown grace-Sa vakaraitaka na Kalou nona loloma savu], na yacana vakaIperiu kei Kolobodactoluse [Colobodactoluse -stubby fingers-qaqalo lelevu ka lekaleka] na yacana vaKirisiki. Na yaca Jone Marika e yaca vakayagataki vakalevu*

[common names] ka so na gauna e nai VT e vakayagataki ga e dua na yaca, Jone se Marika, ena yaga me vakuri tale na yacana baleta ga ni vica tiko na Joni se Marika se Joni Marika enai VT kei na i tukutuku ni lotu taumada. Ko ira na DauniVT e duidui na nodra i vakamacala me baleta na yaca Jone Marika. Baleta ni dau kacivi ena yacana vakaRoma Marika, e rairai e dua e toka vinaka. Eda kila ga ni dua na vale levu nei tinana ko Meri e Jerusalemi era dau soqo kina ko Jisu kei na nona tisaipeli kei ira na vakabauta. [Na cauravou a tomani Jisu kei iratou na tisaipeli ki Kecisemani [Marka 14:51,52] e dreti laivi vua nai tutuvi ka ni luvaivale tu...e rairai e dua ga e yadra cecekala mai me tiko ga ena gauna ni masumasu ka rogoca tiko na masu nei Jisu niratou a moce na tisaipeli, e rairai eratou lako mai nona vale ko Jisu kei na nona tisaipeli]. Ko ira na lewe 120 era a tiko ena dua na vale levu, na vale a ceguvi iratou kina ko Jisu ena Yalo Tabu [Joni 20], se e a sovaraki kina na Yalo Tabu [Cakacaka 2:1ff]; na vale ni soqo ni sa tucake tale mai na mate ka rairai kina ko Jisu. Sa rairai o koya ga na vale oqo nei Meri kei Jone Kolobodatoluse Marika. A vola ko Joni Marika [Cakacaka 12:12, 13:13] nai tokani nei Panapasa kei Paula. Dina ga ni rau a veileti kina ko Panapasa kei Paula, e muri sai tokani nei Paula, ni a vesu tu mai Roma [Kolosa 4:10; Filimoni 24; 2 Timoci 4:11]. A volai mai Roma ena loma ni 55-65 AD/ACE kai matai ni Kosipeli a volai. Sa macala ni a tu eso nai tukutuku volai enai vavakoso lotu ka ra vakayagataka me dauwiliki ena gauna ni soKalou' ka vakayacani vakaJamani me 'Q'. Nai vurevure oqo e vakayagataka ko Marika kei iratou na vo ni Kosipeli ka dauvakatokai me 'Vurevure Q' [Q Source-Q mai na vosa vaka Jamani –German- Quelle or Source, nai Vurevure] vei ira na Daunivola Tabu. Sa kenai balebale ni rau tautauri ko Maciu kei Luke mai vei Marika kei na Q. E muri ga sa nanumi ni a kauta mai vei Pita e vuqa nonai tukutuku [I Pita 5:13]. Dua tale na kenai vakamacala: baleta ni a volai mai Roma, e nanumi ni vu ni tukutuku nei Marika ko Pita, nai tokani ka tisaipeli nei Jisu. E a nanumi taumada me vakatokai ga me Kosipeli nei Pita. E vica nai tukutuku me baleti Pita, vakauasivi nona malumalumu, me vaka na 'Lako tani ki dakuqu, Setani...' [8:33]. Ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. Ko Maciu e vola na bibi ni nona vakatutusa ko Pita, Maciu 16 me baleta ni ko Jisu na Karisito, na Luve ni Kalou. Sa okati eke na vakasama e rogo mai vei Jisu ka tu kina ko Pita: 'ena dela ni vatu oqo au na tara kina nai soqosoqo lewe ni lotu.' Ko Jisu e dusi koya ga se dusi Pita? [E duidui na vakadewa ni tikina oqo mai na Lotu Katolika vakaRoma kei keda na veimatalotu eso [Protestant churches]. O Pita e a sota ga kei Jisu mai na nona veipapitaisotaki ko Joni; a papitaiso talega kina ko Pita. Mai na Joritani ga e tekivu kina na Kosipeli nei Marika, na vanua ga ka tekivu kina ko Pita. E sega enai vola nei Marika na i tutuktuku ni sucu nei Jisu se na nona gauna ni gone, ia sa tekivu sara ena nona tukuna na Matanitu ni Kalou ka laki tini ena kauveilatai. Nai tinitini ni vola ena wase 16 e veiletitaki vakalevu, e tolu na kena nanuma: 1. Yala ga ena 16:1-8 ena dua nai yativosa ka sega ni vakaoti baleta ni tini botoilevu ga ena vosa 'afraid of...' rerevaka...' sa qai tini vinaka e muri vei ira eso me vaka e volai 'niratou sa rere'. 2. Vakuri ena 16:9-20 ka sa matata vinaka ni kau mai na veivakasama oqo e muri sara me taucoko kina na vakasama me vaka na vo ni Kosipeli, ko ya me tini ena tucake tale, na qaqa ni sa rairai veiiratou na tisaipeli, na nona kaucake ki lomalagi, na yalataki ni nona na lesu tale mai kei na nodratou talai me tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai. 3. Ka tolu ni otioti, e vakuria ga na tikina e 8, ena 9 kei na 10 me vaka oqo: 'Eratou sa lako yani vakatotolo na marama ka tukutuku vei Pita kei iratou nonai tokani na vuku ni veika sa yaco. Sa oti koya, sa talai iratou na nona tisaipeli ko Jisu ki na tokalau kei na ra me tukuna nai tukutuku tawa mudu ka savasava mera rogoca na tamata ka vakabulai kina ka tawa mudu'. Baleta ni vakaoqo na kenai tinitini, eso na vakavakatu e lako mai: 1. Ni sega ni vinakata ko Pita me dusi ni taleitaki koya taudua ga ko Jisu [favour] ka tukuni na veika baleti koya me vaka ni a rairai taudua ga vua ko Jisu [IKoronica 15], e a dresuka laivi. 2. E so na daunivola Tabu era nanuma ni a rairai a kama ena kama levu mai Roma ena gauna nei Niro nai tinitini vola oqo wase 16:9 ka lako yani, e muri ga sa qai vakacurumi na kenai tinitini e rua e cake. Oqori e so ga na vakasama ena veigauna. Eda sa vakadeitaka ga ni ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. E sega ni vakabibitaka ko Marika nai vakamacala se nai vakavuvuli nei Jisu, ia sa levu ga nona vakabibitaka na cakacaka ni veivakabulai nei Jisu. Nai naki levu ga ni Kosipeli nei Marika me tukuna se ko cei oqo ko Jisu, bibi na nona cakacaka ka vica ga na nonai vakavuvuli me vaka eda raica ena wase 13. Ko Jisu a lako mai me veivakabulai ka solia nona bula ena vukuda na lewe vuqa [10:45].

Marika 10:46-52: I. Wilika na Maciu 20:29-34, e via salavata kei na kena oqo], ia e rua na mataboko, sega ni tukuni na yacadrau; kei na Luke 18:35-43 e dua ga na mataboko, e sega ni tukuni na yacana. Na koro ko Jeriko e nai VTV e dua na koro makawa sara, na kena vou oqo e vukea na kena tara ko

Eroti na Kalevu, [rauta e rua na kilomita, se dua na maile mai na Jeriko ena VTM], ka sega ni yawa sara mai na Joritani. Era lewe levu na bête era dau vakaitavi ena vakacaboi soro mai Jesrselemi era vakaitikotiko mai Jeriko. Era daucabe cake ena veigauna era lesi kina mera vakacaboisoro, [wilika na i talanoa ni Kai Samaria Dauloloma ena Luke 10: 25-37]. II. Oqo nai otioti ni lakolako nei Jisu ki Jerusalemi, me vaka ni sa kila tiko ni sa tu e matana na kauveilatai, [10:32]. Ea tiko mai na vanua vakaPerea ena tokalau [Perea, - east of the Jodan River and Dead Sea], ena kosova na Joritani ka muri vaka ki Jeriko, me vaka ni ko ya na gaunisala ki Jerusalemi. Ko Patimeo e rairai sega beka na wekana voleka mera vukei koya; ena sega ni rawa me cakacaka enai teitei, se me vakatawa ni sipi baleta ni mataboko. Ena veisiga sa na dabe tikoga ena vanua vata ko ya, liwa na cagi, se kana kuvu ni soso, sa na kerekere tikoga e bati ni gaunisala, me vaka ni oqo ga na sala ni nona kana ka gunu me bula tiko kina. Ko Patimeo [*ben-timaeus- na kenai balebale ga ni luvei Timeo, e sega ni cavuti na yacana dina*]. Sa dodonu me vukei me vaka na Lawa [Vunau ni Soro 25: 35-38]. Era sa daulaurai talega na mataboko me vaka edua e kalouca [‘curse,’ raica na Joni 9:2], ia ko Jisu sa basuka na rai makawa ko ya, ka sa vakabula na mataboko. III. Na nona kaci ‘*Jisu na Luvei Tevita,*’ sa dusia na nona kila na mataboko ko ya ni ko Jisu, sai Koya na Mesaia yalataki. Sa vakayagataki na yaca vaka-Mesaia “*Luve- i- Tevita,*” me vaka ni ko Tevita mai Peceliema ka sega ni mai Nasareci, na koro ga ka la’ki tiko kina na vuvale nei Jisu, ko Josefa kei Meri. Ni kailavaka na mataboko na ‘*Luve-i- Tevita* enai lakolako oqo, sa dusia na nona gadreva dina na bula ka no koto e loma na vakasama ni sa vakanamata ko Jisu ki na mate ki Jerusalemi. Ena vakasama ga ni ka ea yaco tiko ena gauna sara ga ko ya: sa kila ka vakabauta na mataboko ni ko Koya ga oqo, ko Jisu ena vakabulai koya. *Sa cike se guta vakalevu [persistent] ena nona vakamasuti Jisu; sa salavata kei na parofisai ni Nona mai veivakabulai, veisereki vei ira era vakabobulataki ka vakaleqai [Aisea 9:7].* Sa rauta mada ga na nona kila lailai me baleti Jisu; ia na nonai naki dina ga me rai rawa tale. Sa sega ni were ubiubi, sa vakaraitaka vakadodonu vei Jisu na nona leqa: Ni taro ko Jisu, ‘*A cava ko sa vinakata me’u cakava vei iko?*’ Sa kila vinaka tu ko Jisu ni mataboko, ia sa vinakata dina ga ko Jisu me rogoca na domona kei na nona vakamamasu, se kerekere na tamata mataboko, ‘*Kemuni na Turaga me’u rai rawa,*’ sa kerea me rai rawa tale. IV. Na kaci ni vaqara dina na bula, sa

kaci ena domoi levu, veitalia ga ni a tarovi. Sa sega ni vakasuka! Sa gu sara me rogoci! Na Nona sauma ko Jisu ena Nona lomani koya [vakavavalagi na vosa ‘lomani’ sa vakayagataki na vosa ‘pity,’ se ‘mercy,’ se ‘compassion,’ [va-Kirisi ‘eleson’] sa tarai na yaloi Jisu me ia na veivakabulai, se me vagalalataki koya mai na nona leqa. *[Eda kurabui ni kune tale eke na nodratou vakaduidui le na tisaipeli kei ira na lewe vuqa ka ra vakarota na mataboko me tiko lo ka sa dusia ga na duidui ni rai vakaJisu kei na rai vakatamata veitalia ga eda tisaipeli, se muri Jisu tiko!]* IV. Na nona vakabauti Jisu ko Patimeo sa vakabulai koya ena siga ko ya. Sa soli vua na ka e gadreva, me rai rawa. Ia sa ‘rai’ vinaka sara ena vakabauta ka sa vakadeitaka me sa nonai votavota ko ya me muri Jisu. Sa rawa ga meda siqema ni o koya e dua ka la’ki tukuni Jisu ni sa tucake tale mai na mate, me vaka eratou talanoataka ko Marika, Maciu kei Luke baleta ga ni ratou kila vinaka na kenai talanoa. V. Sa talei ni sa solia tu ko Jisu na veivakabulai ogo, ia sa gadrevi kina na nodai tavi na tamata ko ya meda Vakabauta, meda sa vakataki Patimeo meda muri Jisu! VI. Meda raica totolo mada na veivakasama ogo me vukea na noda vulica ka muria ka me yaco na cakamana: 1. Meda kakua na vakacauoca, ia meda cikeva tikoga na veika e gadreva dina na lomada, se na yaloda [persistence]; 2. Na nona sauma lesu ko Patimeo na taro nei Jisu, *A cava ko vinakata?* Sa totolo ka tu mai na vu yalona dina [immediate and eager], me rai rawa, se me vakabulai ka me rai rawa. 3. Sa kila vinaka na ka e gadreva dina ka sega ni were ubiubi, ea tukuna sara ga vakadodonu, sega ni kaya, au kerea na Nomuni veivuke, ia e dusia ka tukuna sara ga na ka dina e gadreva [precisely what he needed or wanted]. 4. Na lailai ni noda kilai Jisu sa sega ni tarova na noda vakabulai, sa bibi ga na noda vakabauti Koya [ineduquate knowledge of Jesus is not the barrier; but true faith is important]. 5. Meda kua ni to vata kei ira na tisaipeli ka vaka kina ko ira na lewe vuqa ka kaya, *Tiko lo!* Meda veisureti ka mera kau vei Jisu na vakaleqai tu, sa nei Jisu ga na cakacaka ni veivakabulai, sega ni nomu se noqu!

3. Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa:

A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena leseni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni ogo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna ogo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa ogo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo